

Do millo corvo ao desenvolvemento sostible

Salvador Rebollo de la Torre

Profesor titular de Ecología. Universidad de Alcalá de Henares

A loita da Asociación Cultural Meiro e, en particular, a do Millo Corvo, é unha loita pola biodiversidade. É un movemento social para defender que a vida “moderna” non arrample con valores naturais e tradicionais que aínda non coñecemos nin valoramos suficientemente. É unha chamada de atención para non perder patrimonio etnográfico sen que antes saibamos o que perdemos, e as súas posibilidades.

Hoxe en día está de moda o concepto de desenvolvemento sostible. Enténdese como aquel modelo de desenvolvemento que mellora a calidade de vida das persoas sen comprometer a calidade de vida das xeracións futuras. Representa un cambio de mentalidade porque non busca a máxima produción, como o modelo actual, senón a máxima posibilidade

de seguir producindo. Desde o punto de vista ecolóxico, busca producir sen esquilmar, sen contaminar... A pesar de que o concepto leva varias décadas en movemento, aínda non se sabe como levalo á práctica. Por iso, este desenvolvemento sostible non debe verse como algo fácil de acadar, ou como algo que poida conseguirse e xa queda feito. Debe verse como un horizonte cara onde avanzar. Como un proceso continuo de adaptación ao medio, para que as actividades humanas, e a necesaria calidade de vida das persoas, produza cada vez un menor impacto sobre o medio e a natureza. Desenvolverse sen destruír valores naturais polo camiño. Por iso, necesitamos encontrar solucións orixinais e avanzar cara sistemas de uso dos recursos naturais cada vez menos dilapidadores, máis eficientes no uso da enerxía, os materiais, a auga, etc., menos

Foto 1. O autor deste artigo xunto con algúns dos membros do seu equipo (de esquerda a dereita: Lorenzo Pérez, Enrique de la Montaña, o autor, José Manuel Fernández e Gonzalo García). O equipo está formado por biólogos e naturalistas (oito persoas en total) vencellados ao Departamento de Ecoloxía da Universidad de Alcalá de Henares. Estudamos os efectos da xestión forestal e os incendios forestais sobre a conservación da biodiversidade, utilizando as aves como indicadores ecolóxicos. A zona de estudo son os montes de eucaliptos da península do Morrazo e as áreas limítrofes. É un proxecto financiado polo Ministerio de Ciencia e Tecnoloxía (Foto: Enrique de la Montaña Andrés).

Foto 2. Mídense e pésanse as aves. Tamén se analiza o estado da súa plumaxe, tómanse mostras para analizar no laboratorio e márcanse aos individuos con aneis especiais. Os exemplares son liberados aos poucos minutos de ser capturados. Estes datos son esenciais para coñecer o estado de saúde e a influencia das actividades humanas sobre as aves. As aves son excelentes indicadores ecolóxicos porque son moi sensibles aos cambios no seu hábitat (Foto: Enrique de la Montaña Andrés).

contaminadores, sistemas de uso que utilicen materiais e enerxías renovables (é dicir, que non se esgotan porque dispoñen de sistemas naturais de reposición, como, por exemplo, a enerxía solar), xeradores de produtos máis fáciles de reutilizar e reciclar, respectuosos co resto das especies, etc.

É aquí onde os sistemas tradicionais poden ser de utilidade e iniciativas como a recuperación do millo corvo teñen moito valor. Porque moitas veces, aínda que non sempre, os sistemas tradicionais xurdiron con vocación de sostibilidade. Para producir de maneira eficiente e duradeira. Sistemas aforradores. Preparados para resistir. Que coidaban a fertilidade do solo. Son sistemas adaptados ás condicións ecolóxicas locais que moitas veces (aínda que non sempre) deron con solucións que compatibilizaban ben a produción coa conservación da natureza e xeraban paisaxes de calidade. Solucións orixinais que obtiñan o froito intentando non

comprometer a colleita seguinte. Obtíñanse produtos orixinais, con identidade propia, sans, con sabor e olor, e cheos de cultura. Produtos de calidade que deben ter unha saída comercial no mercado actual porque teñen propiedades das que estamos necesitados e moitos demandan.

A clave é descubrir que elementos dos sistemas tradicionais son rescatables hoxe en día, tendo en conta que moitos deses elementos xurdiron nun contexto cultural, social e económico moi diferente ao actual. A iniciativa do millo corvo participa no reto de rescatar, coa debida transformación, elementos procedentes dunha economía antiga de subsistencia (e, moitas veces, nun contexto de pobreza e miseria) e poñelos a funcionar nunha economía de mercado. Non debe ser, desde o noso punto de vista, unha mirada nostálgica ao pasado,

senón unha busca práctica de solucións orixinais, creadoras de produtos novos, diferenciadores. Produtos que ademais de ter a “s” de sostibles teñen a “s” de saudables. Para iso os sistemas tradicionais, e as pezas que os compoñen, deben ser identificados, investigados e comprendidos para que poidan ser debidamente valorados e actualizados. Por iso, urxe en Galicia estudar os sistemas de uso dos recursos

Foto 3. Tamén marcamos os polos para facerlles un seguimento posterior. Isto permítenos coñecer as taxas de supervivencia e canto se afastan dos seus lugares de nacemento. A foto mostra un polo de azor (*Accipiter gentilis*) ao se lle colocaron aneis nas patas para a súa identificación posterior (Foto: Enrique de la Montaña Andrés).

Foto 4. Detalle de como se efectúa a escalada ás árbores para acceder aos niños das aves. Estudiamos o éxito reprodutor, o estado sanitario das crías, a dieta das aves, etc. Coñecendo o estado e o comportamento das aves podemos propoñer cambios no manexo dos montes para favorecer a conservación das especies e facer que a xestión forestal sexa cada vez máis sostible (Foto: Salvador Rebollo de la Torre).

naturais, analizar as súas propiedades, o seu impacto real sobre o medio e a biodiversidade. E cos resultados, propoñer cambios que os fagan máis viables e sostibles.

Nesa liña, nós estamos traballando nos sistemas de xestión e manexo forestal. Como todo o mundo sabe, o sector forestal é un sector económico clave en Galiza en xeral e na península do Morrazo, en particular. Este sector tivo unha profunda transformación ao longo da historia pero de maneira especial durante o último século. Especialmente pola intensificación da produción e a utilización masiva de especies e variedades de árbores exóticos, como

é o caso do eucalipto. Nós non estudamos a produción madeireira, senón a capacidade destas novas explotacións forestais para manter a biodiversidade. Porque entendemos que os sistemas forestais serán máis sostibles se son capaces de manter, non só as especies forestais sometidas a explotación, senón tamén o resto das especies de plantas e animais. Son máis sostibles se non comprometen novas alternativas para o futuro, a posibilidade de explotar outras especies e oportunidades, de abrir novas portas. Porque a explotación dos recursos forestais non debe minguar o patrimonio natural, que intuimos é necesario para manter a vida en xeral, e o noso futuro en particular. É aquí onde a lingua de corvo ten que ver coa historia que lles contamos. Porque os paxaros non só cantan senón que tamén falan, para os que queiran escoitar. Nós utilizamos os paxaros como indicadores ecolóxicos que nos permiten analizar a influencia das actividades humanas sobre os montes. As oscilacións no número de individuos das distintas especies de aves (máis de cen especies diferentes na península do Morrazo) móstrannos a dirección e a profundidade dos cambios

producidos polas actividades humanas. Mostran o grao de compatibilidade entre explotación forestal e a conservación da biodiversidade. Os paxaros poden utilizarse como un termómetro que nos mostra o estado do medio. Esta función poden cumprila porque as aves son moi sensibles aos cambios no seu medio e no seu hábitat. As aves permítennos detectar cambios grandes e cambios sutiles nos tipos de alimento dispoñibles, nos lugares dispoñibles para nidificar ou nos lugares que lles serven de refuxio. Con esta información podemos propoñer melloras nos sistemas de explotación forestal que os fagan máis sostibles e compatibles coa presenza dos paxaros e da biodiversidade en xeral. As aves, así como outros

indicadores de calidade, mostran camiños polos que avanzar.

O desenvolvemento sostible dos pobos pasa por saber a onde queren ir, que futuro queren ter, que terra queren deixar aos seus fillos e que oportunidades de cambio lles deixamos. Esta reflexión debe facela a península do Morrazo. Corren tempos de cambio. Determinadas decisións poden comprometer o futuro. Debemos apostar pola modernización pero sen especulación. Non caer na tentación do enriquecemento rápido, espoliador dos recursos naturais. Desde o noso punto de vista un dos eixes centrais do desenvolvemento da península do Morrazo pasa pola conservación e o fomento de seu rico patrimonio natural e etnográfico. Os cambios deben ter en conta a defensa deses patrimonios. As posibilidades turísticas futuras deben pasar por ofrecer paisaxes, culturas e produtos de calidade, orixinais, propios e diferenciadores doutros territorios. Non matemos a galiña de ovos de ouro. Centremos unha parte dos nosos esforzos en conservar o valor da nosa cultura, patrimonio etnográfico e natureza. Son valores de futuro.

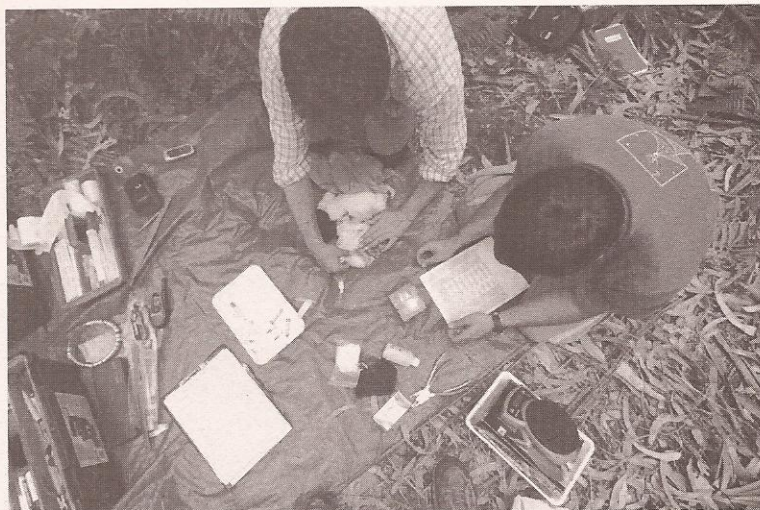

Foto 5. Laboratorio de campaña. As aves son analizadas en busca de parásitos e problemas clínicos. Tamén estudamos o desenvolvemento da plumaxe e tomamos mostras de sangue e ADN. As aves son utilizadas como indicadores ecolóxicos, é dicir, como termómetros que miden o impacto das actividades humanas sobre a biodiversidade nos montes galegos (Foto: Enrique de la Montaña Andrés).

Por iso, non só animo, senón que dou as grazas, á Asociación Cultural Meiro por mostrarnos o Millo Corvo, un segredo da nosa terra, un exemplo de orixinalidade co que construír o noso futuro.

Foto 6. Aspecto dos montes de eucaliptos que están sendo investigados. O estudo das aves require moitas xornadas de observación e censo de aves. Estudamos a época e os lugares de reprodución. Tamén os lugares onde se alimentan. Isto permítenos estudar a influencia dos incendios, as talas, o tipo de manexo forestal, etc. O uso sostible dos recursos naturais, e dos recursos forestais en particular, debe permitir a conservación das especies (Foto: Enrique de la Montaña Andrés).